Aleksander Fredro *Zemsta*

Temat: „Tęskniłem za obozem… nudziłem się przeto/I ażeby coś robić, zostałem poetą” – kilka słów o Aleksandrze Fredrze

Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 1 godzina lekcyjna)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny (I.1.10),
- wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym streszcza i parafrazuje (III.2.2),
- rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1).

Metody, techniki:

- praca z tekstem autobiograficznym i encyklopedycznym
- dyskusja, redagowanie notatki biograficznej

Formy pracy:

praca z tekstem, indywidualna, zbiorowa

Materiały:

→ załącznik 1, → załącznik 2

Tok lekcji:

1. Zapisanie tematu lekcji.

• Posłuchajcie fragmentów wierszowanej autobiografii Aleksandra Fredry zatytułowanej *Pro memoria* (→ załącznik 1). Śledźcie uważnie tekst i podkreślcie informacje, które wydają się wam najistotniejsze.

• Czego się dowiedzieliście o Aleksandrze Fredrze z jego autobiografii?

Nauczyciel czyta głośno tekst, następnie wspólnie z uczniami rozmawiają o tym, czego dowiedzieli się o Fredrze i które informacje wydają się im najistotniejsze, warte zapamiętania.

2.

• Przeczytajcie teraz notatkę encyklopedyczną (→ załącznik 2). Czego nowego się dowiedzieliście o Aleksandrze Fredrze?

3.

• Na podstawie notatki encyklopedycznej i wierszowanej autobiografii zredagujcie notatkę biograficzną o Aleksandrze Fredrze, w której uwzględnicie informacje o:

– czasie narodzin i śmierci,

– pochodzeniu i zajęciu,

– wykształceniu,

– ważniejszych wydarzeniach z życia,

– najważniejszych utworach.

Polecenie zapisujemy na tablicy. Zanim jednak podamy uczniom całe zadanie, warto zapytać, co – według nich – powinno się znaleźć w notatce biograficznej, i razem z nimi zapisywać na tablicy, które informacje powinni uwzględnić.

4. Kilku chętnych lub wybranych uczniów czyta głośno swoje notatki, pozostali uczniowie mogą ocenić, czy znalazły się w nich wszystkie potrzebne informacje, czy może czegoś zabrakło.

Omówienie lektury można rozpocząć od gry dydaktycznej *Spór o mur* (Marcin Kowalski, *Między nami graczami. Gry dydaktyczne na motywach lektur szkolnych*, GWO), co sprawdzi znajomość tekstu i uatrakcyjni lekcję. Należy tylko pamiętać o tym, aby grę wcześniej zapowiedzieć i zmotywować uczniów do uważnego przeczytania lektury. Znajomość szczegółów będzie również potrzebna podczas realizacji pierwszego tematu i zabawy w zeznania świadków.

Aleksander Fredro
Pro memoria[1]
(fragmenty)

Wyjechaliśmy razem, nie z równych pobudek,
Napoleon na Elbę, ja prosto do Rudek[2].
Tęskniłem za obozem… nudziłem się przeto
I ażeby coś robić, zostałem poetą.
– Poetą!… Tam do licha!… To, panie, nie żarty!
Byłżeś przynajmniej silną nauką podparty? –
– Ach, gdzież tam!… Byłem sobie ot szesnastoletnim
Pośród dwóch guwernerów nieukiem kompletnym[3];
Nigdy mi się nad książką nie zmarszczyło czoło,
Trąbka myśliwska w kniei była moją szkołą;
A kiedy niespodzianie zafurknął proporzec,
W to mi graj… Żegnając rodzicielski dworzec,
Żegnając biblioteki zasuwy spokojne,
Z radosnym uniesieniem ruszyłem na wojnę[4].
A gdym przedeptał obręcz i prysku[5], i lodu
Moskwy, Paryża, Wiednia od grodu do grodu
(Ze sześciomiesięcznym w niewoli popasem[6]),
Wróciłem z nie zwiększonym nauki zapasem…
Wróciłem, prawdę mówiąc, bez celu do kraju,
Lecz z pękiem doświadczenia różnego rodzaju.

Razu jednego… kiedy w malignie zasnąłem,
Wpadł mi palec w kałamarz… i pisać zacząłem;
Oczywiście komedię[7], której bez nauki
A na najpierwszych scenach pojąłem treść sztuki.
Pisałem więc z tą wieku młodego odwagą,
Co się często dla drugich ciężką staja plagą.
Chciałem zasięgać rady… ale na me nogi
Literackich świeczników za wysokie progi;
I jeśli się zbliżyłem bijąc kornym czołem,
Tak czy siak, koniec końców zawsze szczutkę wziąłem […]

Publiczność tylko szczerą, tę miałem po sobie,
Inaczej byłbym dernął[8] zaraz w pierwszej dobie.
Przy tym i teatralne dzienniki w Warszawie
Przemawiały od razu mniej więcej łaskawie[9].
W lwowskich tylko, jak mówią, i pies nie zaszczekał,
Ale nic nie straciłem, żem kilka lat czekał,
Bo jakiś Minos[10] powstał i zaszczekał wściekle,
Chciałby moje pięć tomów w piątym widzieć piekle.
Źlem pisał. – Zgoda. – Ale źle pisać nie zbrodnia;
Trafiało się to dawniej i trafia się co dnia.
Byłem więc więcej złością niż treścią zdziwiony,
A kiedy nikt się mojej nie podjął obrony,
Nie mogłem pojąć, zgadnąć, czy rada, czy zdrada,
I zrozumiałem tylko, że milczeć wypada. […]

Ale już dzisiaj tworzę tylko dla szuflady,
Bo pochwałom nie wierzę, za późno na rady,
A teraz to *pro memoria* spisałem dokładnie,
Aby niezbyt gwizdano, gdy kurtyna spadnie.

29 października 1871

[1] Pro memoria (łac.) – dla pamięci.

[2] Po abdykacji Napoleona w dniu 5 kwietnia 1814 r. Fredro podał się do dymisji i w czerwcu tego roku wrócił z Paryża do Rudek, własnej posiadłości koło Lwowa. W rudeckim kościele spoczywają prochy poety i jego rodziny.

[3] Do szkoły publicznej Fredro nie uczęszczał.

[4] Wiosną 1809 r. Fredro wstąpił do wojska Księstwa Warszawskiego, gdzie wkrótce otrzymał nominację na podporucznika 11. pułku ułanów.

[5] Prysk – żar; tu: metaforyczne określenie krajów południowych.

[6] W czasie odwrotu Napoleona spod Moskwy w roku 1812 chory Fredro dostał się w Wilnie do rosyjskiej niewoli, skąd w roku następnym uciekł i wrócił do swego oddziału stacjonującego w Saksonii.

[7] Była to *Intryga naprędce* napisana w 1815 r.

[8] Dernąć – uciec, zginąć; tu: zrezygnować z pisania komedii.

[9] Recenzje granych w Warszawie od 1821 r. komedii Fredry ukazywały się m.in. w „Kurierze Warszawskim", „Gazecie Warszawskiej", „Gazecie Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego".

[10] Minos – mitologiczny król Krety; tu chodzi o jednego z atakujących Fredrę krytyków: L. Borkowskiego lub S. Goszczyńskiego.

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Fredro Aleksander, hrabia, ur. 20 VI 1793, Surochów k. Jarosławia, zm. 15 VII 1876, Lwów, brat Jana Maksymiliana, ojciec Jana Aleksandra, najwybitniejszy komediopisarz polski; komedie i farsy ukazujące barwny obraz życia i obyczajów szlachty polskiej (*Śluby panieńskie*, *Zemsta*, *Pan Jowialski*, *Dożywocie*); popularne bajki (*Paweł i Gaweł*, *Małpa w kąpieli*); pamiętnik *Trzy po trzy*.
(http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3902673)

Aleksander Fredro *Zemsta*
Temat: „Masz więc byka za jendyka”, czyli o zemście w *Zemście* Aleksandra Fredry. Odtwarzamy świat przedstawiony komedii

Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 2 godziny lekcyjne)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty (I.2.1),
- porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2),
- określa wartości estetyczne poznanych tekstów kultury (I.2.6),
- zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7).

Metody, techniki:

- zabawa w zeznania świadków
- mowa opowieściowa
- słuchanie ze zrozumieniem
- praca z tekstem

Formy pracy:

indywidualna, grupowa, zbiorowa

Materiały:

→ załącznik 1, → załącznik 2

Tok lekcji:

1. Uczniowie opowiadają o wrażeniach po przeczytaniu lektury.

2. Zapisanie tematu.

3. Uczniowie odpowiadają na pytania i notują.

• Wymieńcie głównych bohaterów dramatu i określcie relacje między nimi.

(Cześnik – Maciej Raptusiewicz, Rejent Milczek, Józef Papkin, Wacław Milczek, Klara Raptusiewiczówna, Podstolina – Hanna Czepiersińska).

• Wymieńcie bohaterów pobocznych.

(Dyndalski, Śmigalski, Perełka, Mularze, hajduki, pachołki)

• Określcie, kiedy, jak długo i gdzie się toczy akcja.

(Czas akcji nie jest dokładnie określony, być może zdarzenia rozgrywają się pod koniec XVIII wieku, co sugerowałoby wspomnienie Cześnika o udziale w bitwach konfederacji barskiej, a także strój Papkina. Akcja się toczy w ciągu jednego dnia. Miejsce akcji to zamek na wsi, a w nim mieszkanie Cześnika i Rejenta, kaplica).

4. Zabawa w zeznania świadków.

• Uczniów należy podzielić na pięć grup. Każda z nich ma przygotować swojego świadka zdarzeń do zeznań. Należy podkreślić, że zeznania mogą się opierać tylko na wydarzeniach, w których bohater brał udział, bądź na tych, o których słyszał. Nie wolno wymyślać zdarzeń i sytuacji, które nie zostały opisane w utworze. Świadek wciela się w jednego z głównych bohaterów dramatu i opowiada ze swojej perspektywy, co się wydarzyło, tak aby powstały zaznania Cześnika, Rejenta, Papkina, Podstoliny, Wacława i Klary. Jedna z grup będzie miała dwóch świadków – Wacława i Klarę. Należy zwrócić uwagę uczniów na to, aby spróbowali podczas opowieści oddać cechy danego bohatera i postarać się naśladować jego zachowanie. Przypominamy także uczniom o rodzaju narracji, który muszą zastosować. Każdy z aktorów ma prawo do dwóch przerw, podczas których pozostali członkowie grupy mogą podpowiadać artyście.

• Przed rozpoczęciem zeznań należy z każdej grupy wyłonić jednego przedstawiciela, który wejdzie w skład zespołu mającego ustalić obiektywną wersję zdarzeń. Każdy z ławników powinien podczas przesłuchań świadków przygotować pisemnie materiały, które pomogą później ustalić obiektywną wersję zdarzeń.

• Po wystąpieniach świadków jedna osoba z zespołu opowiada obiektywną wersję wydarzeń. Zwracamy uwagę uczniów na konieczność odpowiedniego typu narracji.

• Pozostałe grupy uważnie słuchają i oceniają, czy nie został popełniony jakiś błąd, czy wszystkie istotne wydarzenia zostały uwzględnione. Możemy zachęcić uczniów do uważnego słuchania, nagradzając na przykład plusem każdą ważną uwagę, o której zapomniał świadek.

Zabawa ma na celu odtworzenie akcji w dramacie, ale także pokazanie, że przyjęcie perspektywy danej osoby spowoduje, że inne zdarzenie będzie się wydawało najistotniejsze. Poza tym wiedza danego bohatera nigdy nie będzie pełna, nie uwzględni więc w opowieści wszystkich zdarzeń. Dopiero przyjęcie perspektywy osoby pozostającej poza obrębem świata przedstawionego pozwoli na opowiedzenie tego, co się wydarzyło w całości.

Podczas gdy uczniowie będą się przygotowywać, należy podchodzić do poszczególnych grup i pilnować, czy nie popełniają błędu i nie wkładają w usta danego bohatera czegoś, o czym nie mógł wiedzieć. Zabawa pozwala również ćwiczyć mowę opowieściową zarówno w narracji pierwszoosobowej, jak i trzecioosobowej, a przede wszystkim uświadamia różnicę i istotę danego typu narracji. Jest też swoistą charakterystyką bohaterów. Poza tym daje szansę uczniom na zaprezentowanie umiejętności, zwłaszcza aktorskich, dlatego najlepiej, aby bohaterami byli chętni uczniowie. Jest też dobrym sposobem na sprawdzenie znajomości lektury oraz uporządkowanie jej treści.

5. Plan wydarzeń.

Aby podsumować lekcję, należy sporządzić plan wydarzeń. Będzie on potrzebny także na następnej lekcji. Uczniowie mogą zredagować plan samodzielnie, ale może się to również odbyć wspólnie – uczniowie podają propozycje punktów, a nauczyciel zapisuje je na tablicy.

Przykładowy plan wydarzeń:
1. Plany małżeńskie Cześnika i Papkina.
2. Papkin w roli swata.
3. Przyjęcie oświadczyn Raptusiewicza przez Podstolinę.
4. Rozmowa i wyznania Wacława i Klary.
5. Bójka o mur.
6. Wacław w niewoli u Papkina.
7. Próba odesłania młodego Milczka przez Cześnika.
8. Przyjęcie łapówki przez Papkina i pozostanie Wacława w domu Cześnika.
9. Postanowienie zakochanych o zwróceniu się o pomoc do Podstoliny.
10. Rozpoznanie przez Podstolinę Wacława jako dawnego kochanka.
11. Wyznanie miłości Klarze i oświadczyny Papkina.
12. Wysłanie Papkina do Rejenta w charakterze posła.
13. Pisanie pozwu sądowego i fałszowanie zeznań murarzy przez Rejenta.
14. Zmuszanie Wacława do ślubu z Podstoliną.
15. Wizyta Papkina u Rejenta i wyzwanie go na pojedynek w imieniu Cześnika.
16. Wizyta Podstoliny u Rejenta i zgoda na ślub z Wacławem.
17. Plan zemsty na Rejencie za odebranie narzeczonej.
18. Ślub Wacława i Klary.
19. Zjawienie się Rejenta w domu Cześnika i rezygnacja z pojedynku.
20. Zawarcie zgody między Cześnikiem i Rejentem.

6. Wyjaśnienie tytułu.

• Wyjaśnijcie, jaki jest związek tytułu z treścią komedii.

• Kto, na kim i za co się mścił i do czego przyczyniła się zemsta?

Uczniowie powinni dojść do wniosku, że zemsta paradoksalnie przyczyniła się do pomyślnego rozwiązania konfliktu.

7. Zadanie dodatkowe.

Wyjaśnij w formie kilkuzdaniowej notatki, dlaczego autor zatytułował komedię *Zemsta*.

Aleksander Fredro *Zemsta*

Temat: Jak jest zbudowana akcja w komedii Aleksandra Fredry *Zemsta*?

Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 1 godzina lekcyjna)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- rozpoznaje rodzaje literackie, określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1),
- rozróżnia gatunki dramatu, w tym: komedia (I.1.2),
- wskazuje elementy dramatu (I.1.3).

Metody, techniki:

- heureza
- praca z tekstem
- dyskusja

Formy pracy:

indywidualna, zbiorowa

Materiały:

→ załącznik 3

Tok lekcji:

1. Dramat jako rodzaj literacki.

Przypomnienie cech rodzajów literackich ze szczególnym zwróceniem uwagi na cechy dramatu lub wprowadzenie cech dramatu. W każdym przypadku zapisanie cech. Notatkę tworzymy równolegle z odpowiedziami uczniów i zapisujemy na tablicy. Pytania pomocnicze:

• Jakie jest przeznaczenie dramatu?

• Co przede wszystkim różni dramat od epiki i liryki? Kto jest pośrednikiem między światem utworu a czytelnikiem?

• W jaki sposób dowiadujemy się o wydarzeniach?

• Jak nazywamy formę wypowiedzi bohaterów?

• Jak jest zbudowany tekst dramatu?

DRAMAT to jeden z trzech rodzajów literackich, przeznaczony do wystawienia na scenie. Jego cechy charakterystyczne:

– nie ma pośrednika między światem utworu a czytelnikiem (narratora lub podmiotu lirycznego),

– o wydarzeniach dowiadujemy się z wypowiedzi i działań bohaterów,

– bohaterowie wypowiadają się za pomocą dialogów i monologów,

– tekst dzieli się na tekst główny (wypowiedzi bohaterów) i poboczny, czyli didaskalia (wskazówki dla inscenizatorów),

– jest zbudowany z aktów i scen.

2. Akcja.

Ćwiczenie rozpoczynamy od uświadomienia uczniom, że najważniejsza w dramacie jest akcja. Zadajemy pytania:

• Który z elementów świata przedstawionego w dramacie jest – według was – najważniejszy?

• Co to jest akcja? Z czym się wam kojarzy?

Uczniowie najprawdopodobniej skojarzą pojęcie z filmem akcji, ale też z pewnością powiedzą, że akcja jest wtedy, kiedy coś się dzieje, co jest dobrym punktem wyjścia, gdyż w dramacie najistotniejsze jest właśnie dzianie się. Po rozmowie podajemy uczniom temat lekcji i dyktujemy, czym jest akcja w dramacie. Możemy poprosić uczniów o próbę sformułowania definicji.

AKCJA – ciąg zdarzeń rozwijających się od konfliktowego punktu wyjścia do momentu jego rozwiązania. Zaznaczamy, że przyczyną i siłą napędową akcji w dramacie jest zawsze konflikt, który nazywamy konfliktem dramatycznym. Prosimy o zapisanie definicji i pytamy też, z jakim konfliktem mamy do czynienia w przypadku *Zemsty* (spór Cześnika i Rejenta). KONFLIKT DRAMATYCZNY – przyczyna i siła napędowa rozwoju akcji w dramacie.

3. Budowa akcji w dramacie.

Informujemy uczniów, że w tradycyjnym dramacie akcja ma określoną budowę i składa się ze stałych elementów, które zapisujemy na tablicy: EKSPOZYCJA, ROZWINIĘCIE AKCJI, PUNKT KULMINACYJNY, ROZWIĄZANIE AKCJI.

Następnie dajemy uczniom karteczki z definicjami zapisanych pojęć, a ich zadaniem jest je przyporządkować do odpowiedniego terminu zapisanego na tablicy, a następnie wkleić do zeszytu
(→ załącznik 3).

4. Budowa akcji w *Zemście*.

• Przyporządkujcie kolejne wydarzenia Zemsty do stałych elementów akcji w dramacie. Uczniowie określają, które elementy akcji należą do ekspozycji, rozwinięcia akcji, punktu kulminacyjnego i rozwiązania. Mogą skorzystać z planu wydarzeń redagowanego na poprzedniej lekcji.

• Określcie, dzięki komu lub czemu możliwe było pomyślne rozwiązanie akcji i czy bohaterowie spodziewali się takiego zwrotu?

(Dzięki Cześnikowi, który chcąc się zemścić na Rejencie za planowanie małżeństwa Wacława z Podstoliną, ma zamiar zmusić Wacława do poślubienia Klary).

Informujemy uczniów, że taki nagły i niespodziewany zwrot akcji pozwalający na jej rozwiązanie, czyli łącznik między punktem kulminacyjnym a zakończeniem, to perypetia, którą w *Zemście* jest właśnie zemsta Cześnika. Zaznaczamy jednak, że takich nagłych zwrotów akcji powodujących przełom w życiu bohaterów (perypetii) może być więcej. Następnie dyktujemy uczniom definicję perypetii.

PERYPETIA – nagła zmiana losów bohaterów, najczęściej łącznik między punktem kulminacyjnym a rozwiązaniem akcji.

• Zaznaczcie teraz klamrą na planie wydarzeń opracowanym na poprzedniej lekcji poszczególne elementy akcji.

(ekspozycja – punkty 1–5, rozwinięcie akcji – punkty 6–13, punkt kulminacyjny – punkty 14–16, perypetia – punkt 17, rozwiązanie akcji – punkty 18–20).

załącznik 3

. . . . . .

Sytuacja zarysowana w punkcie wyjścia, przedstawiająca główny konflikt i zapoznająca wstępnie czytelnika z najważniejszymi postaciami i problemami utworu. Tworzy wyjściowy układ zdarzeń, z którego wynikają dalsze.

. . . . . .

Najbardziej rozbudowana część przebiegu akcji, w której narastają zarysowane wcześniej konflikty i problemy.

. . . . . .

Moment, w którym konflikt osiąga najwyższy stopień wyrazistości, wydaje się nierozwiązalny, a napięcie osiąga swoje maksimum.

. . . . . .

Końcowy etap przebiegu akcji, będący rozstrzygnięciem konfliktu.

. . . . . .

Sytuacja zarysowana w punkcie wyjścia, przedstawiająca główny konflikt i zapoznająca wstępnie czytelnika z najważniejszymi postaciami i problemami utworu. Tworzy wyjściowy układ zdarzeń, z którego wynikają dalsze.

. . . . . .

Najbardziej rozbudowana część przebiegu akcji, w której narastają zarysowane wcześniej konflikty i problemy.

. . . . . .

Moment, w którym konflikt osiąga najwyższy stopień wyrazistości, wydaje się nierozwiązalny, a napięcie osiąga swoje maksimum.

. . . . . .

Końcowy etap przebiegu akcji, będący rozstrzygnięciem konfliktu.

. . . . . .

Sytuacja zarysowana w punkcie wyjścia, przedstawiająca główny konflikt i zapoznająca wstępnie czytelnika z najważniejszymi postaciami i problemami utworu. Tworzy wyjściowy układ zdarzeń, z którego wynikają dalsze.

. . . . . .

Najbardziej rozbudowana część przebiegu akcji, w której narastają zarysowane wcześniej konflikty i problemy.

. . . . . .

Moment, w którym konflikt osiąga najwyższy stopień wyrazistości, wydaje się nierozwiązalny, a napięcie osiąga swoje maksimum.

. . . . . .

Końcowy etap przebiegu akcji, będący rozstrzygnięciem konfliktu.

Aleksander Fredro *Zemsta*
Temat: O komizmie w *Zemście* Aleksandra Fredry
Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 1 godzina lekcyjna)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- zna pojęcie komizmu, oraz określa jego funkcje (I.1.5),
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty (I.2.1),
- określa wartości estetyczne poznanych tekstów kultury (I.2.6),
- dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4).

Metody, techniki:

- praca z tekstem
- dyskusja
- głosowa interpretacja tekstu

Formy pracy:

indywidualna, zbiorowa

Tok lekcji:

1. Wprowadzenie pojęcia komizmu.

• Na poprzednich lekcjach *Zemstę* wielokrotnie nazywaliśmy komedią. Dlaczego?

• Co to znaczy, że utwór jest komedią?

Uczniowie oczywiście odpowiedzą, że z komedią mamy do czynienia wtedy, kiedy utwór nas śmieszy. Możemy zadać pytanie, co śmieszy ich w *Zemście* i dlaczego. W ten sposób dojdą do wniosku, że istotą komedii jest komizm, nie posługując się jeszcze tym pojęciem. Następnie zapisujemy temat, wprowadzamy pojęcie komizmu i prosimy o zapisanie definicji.

KOMIZM – konieczny składnik komedii wywołujący reakcję w postaci śmiechu i wesołości, ale wykluczający emocje negatywne, np. odrazę, litość. Być może uczniowie zauważą również, że komedia ma szczęśliwe zakończenie, czyli że losy bohaterów – mimo licznych trudności – toczą się pomyślnie. Jeśli tak się stanie, warto zapisać także uproszczoną definicję komedii, zaznaczając, że jest to gatunek literacki należący do rodzaju literackiego, którym jest dramat.

KOMEDIA – gatunek literacki zaliczany do dramatu, którego cechami charakterystycznymi są lekka, pogodna tematyka, komizm i szczęśliwe zakończenie.

2. Przykłady komizmu w *Zemście*.

Prosimy uczniów o znalezienie przykładów komizmu w dramacie. Uczniowie z podziałem na role czytają na głos konkretne sceny.

Przykłady fragmentów, w których pojawia się komizm:
– dyktowanie listu przez Cześnika Dyndalskiemu i pisanie testamentu przez Papkina (akt IV, scena 5),

– oddanie się Wacława w niewolę i upieranie się, że w niej pozostanie (akt I, scena 8 i akt II, scena 2),

– oświadczyny Papkina (akt II, scena 7),

– bójka o mur (akt I, scena 7),

– rozmowa Papkina z Cześnikiem, kiedy ten pierwszy, przechwalając się, nie daje dojść do słowa drugiemu (akt I, scena 2).

– dyktowanie listu przez Cześnika Dyndalskiemu (akt IV, scena 5),

– rozmowa Wacława i Podstoliny, kiedy ta mówi o śmierci męża (akt II, scena 5),

PODSTOLINA
Oddał ducha na mym łonie.
WACŁAW
roztargniony
Oddał?... Tak, tak, – oddał pewnie.
PODSTOLINA
Zapłakałam zrazu rzewnie;
Nie mieć męża mocno boli,
Lecz i smutek w czasie tonie.
WACŁAW
roztargniony
Więc utonął pan Podstoli.
PODSTOLINA
Któż powiada?

– rozmowa Rejenta z Mularzami (akt III, scena 1),
– testament Papkina (akt IV, scena 6),
– oświadczyny Papkina (akt II, scena 7).

3.

• Która z postaci – według ciebie – jest w utworze najbardziej komiczna i dlaczego?

Uczniowie podają bohaterów i sytuacje, które ich rozśmieszyły. Może się wywiązać dyskusja. Najprawdopodobniej wielu uczniów uzna Papkina za bohatera, który najbardziej ich rozśmieszył. Ćwiczenie trzecie jest wstępem do następnej lekcji. Zapowiadamy, że komizm postaci będziemy analizować na przykładzie Papkina i na następnej lekcji zastanowimy się, na czym polega komizm tego bohatera. Następnie zadajemy pracę domową.

4. Praca domowa.

Znajdźcie i zaznaczcie fragmenty i sceny, które pokazują, że Papkin jest postacią komiczną.

Aleksander Fredro *Zemsta*

Temat: Na czym polega komizm postaci, czyli o tym, dlaczego Papkin śmieszy

Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 1 godzina lekcyjna)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- zna pojęcie komizmu oraz określa jego funkcje (I.1.5),
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty (I.2.1).

Metody, techniki:

- praca z tekstem
- dyskusja

Formy pracy:

indywidualna, zbiorowa

Tok lekcji:

1. Zapisanie tematu.

• Na poprzedniej lekcji powiedzieliśmy, że komizm postaci polega na takim sposobie ukształtowania bohatera, który nas śmieszy. Zastanówcie się teraz i spróbujcie określić, na czym polega komizm Papkina, czyli dlaczego u większości odbiorców wywołuje uczucie wesołości.
Lekcję zaczynamy od rozmowy na temat głównego bohatera i próby odpowiedzi na pytanie zawarte w temacie. Dalszy przebieg lekcji będzie więc uzupełnieniem odpowiedzi uczniów i ich uargumentowaniem.

2.

• Uzupełniamy tabelę, dzięki której na konkretnych przykładach udowodnimy, że Papkin jest postacią komiczną. Jednocześnie charakteryzujemy bohatera. Tabelę tworzymy razem z uczniami, uzupełniając jej pierwszą część odpowiedziami uczniów z poprzedniego ćwiczenia. Wszystko to zapisujemy na tablicy. Uczniowie na podstawie znalezionych wcześniej fragmentów uzupełniają tabelę i podają odpowiednie cytaty (praca domowa).

Przykładowa tabela:

Przedstawienie postaci (kim jest)	Józef Papkin, syn Jana Papkina, szlachcic bez majątku, zadłużony, posiadający jedynie angielską gitarę, zastawioną rzadką kolekcję motyli i szablę Artemizę; swoisty służący Cześnika, który pamięta mu jakieś dawne sprawki i w ten sposób narzuca swoją wolę, zakochany w Klarze.
Wygląd (strój)	Ubrany w stylu francuskim – krótkie spodnie i okrągłe buty do pół łydki, na głowie ma tupet (półperuka ukrywająca łysinę nad czołem), harcopf (warkocz przy peruce) i kapelusz, nosi szpadę, a pod pachą ma parę pistoletów – modniś.
Sposób mówienia	Prędki, kwiecisty, przesadny, zwłaszcza kiedy się zwraca do kobiet, np. „O królowo wszechpiękności!/Ornamencie człowieczeństwa!/Powiedz: „W ogień skocz, Papkinie” –/A twój Papkin w ogniu zginie” (akt II, scena 7).
Sposób zachowania	Ekspresyjny i czasami przesadny (np. podczas oświadczyn i kiedy myśli, że został otruty przez Rejenta), swoje emocje wyraża, dużo mówiąc, przesadnie gestykulując (np. strach przed Rejentem okazuje uniżonymi ukłonami), lubi śpiewać żartobliwe piosenki, przygrywając sobie na gitarze, chociaż jego głos przypomina miauczenie kota.
Cechy charakteru, osobowości, opinie innych bohaterów o Papkinie	Tchórzliwy, ale starający się ukryć tę wadę przez ciągłe przechwalanie się swoją odwagą, fantazjujący na temat swojej osoby i swoich czynów (uważa się za dzielnego rycerza), mówiący o sobie w sposób całkowicie odmienny od tego, jak postrzegają go inni, nazywany kłamcą, mocny w gębie, przekupny i łasy na pieniądze, inteligentny, ale pozwalający traktować się jak marionetka, godny zaufania w niektórych sprawach (Cześnik wysyła go jako swata do Podstoliny).
Inne	Parodia rycerza – pozorna odwaga, przechwalanie się podbojami i rycerskimi czynami, służba damie serca (aby udowodnić swoją miłość, chce zdobyć dla Klary krokodyla).

Podczas uzupełniania tabeli dbamy o to, żeby uczniowie pracowali z tekstem, zadajemy im też pytania pomocnicze. Pilnujemy, zwłaszcza przy określaniu cech charakteru, aby podali konkretny przykład zachowania Papkina ilustrujący daną cechę. Prowokujemy również dyskusję, na przykład na temat jego relacji z innymi bohaterami. Możemy też nawiązać rozmowę o tym, które emocje budzi w nas Papkin i dlaczego. Warto zauważyć, że postać Papkina jest skonstruowana przede wszystkim na zasadzie kontrastu między tym, co mówi bohater, a tym, co robi.

3.

• Powiedzcie, która z cech Papkina została – według was – najbardziej uwydatniona przez autora?

Uczniowie powinni dojść do wniosku, że istotą komizmu Papkina jest sprzeczność między tym, co mówi i robi, a przede wszystkim jego tchórzostwo. Po takim wniosku wprowadzamy pojęcie karykatury, wyjaśniając uczniom, że Papkin jest właśnie postacią karykaturalną. Prosimy również o zapisanie definicji w zeszycie.

Możemy też zadać pytanie, czy dostrzegają cechy karykaturalne w innych bohaterach dramatu.

KARYKATURA – sposób przedstawienia postaci literackiej polegający na wyolbrzymieniu i pełnym przesady wyjaskrawieniu pewnych cech jej wyglądu lub postawy wobec życia.

4. Praca dodatkowa.

Stwórz karykaturę samego siebie. Forma pracy może być dowolna, np. pisemna autocharakterystyka, wiersz, rysunek.

Aleksander Fredro *Zemsta*
Temat: „Tych dwóch ludzi – ogień, woda” – charakterystyka Cześnika i Rejenta

Scenariusz lekcji dla klasy 7

(czas realizacji – 2 godziny lekcyjne)

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- zna pojęcie komizmu oraz określa jego funkcje (I.1.5),
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty (I.2.1),
- przeprowadza wnioskowanie jako element wywodu argumentacyjnego (III.1.6),
- odróżnia przykład od argumentu (III.1.5),
- zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7).

Metody, techniki:

- praca z tekstem
- dyskusja

Formy pracy:

indywidualna, zbiorowa

Materiały:

→ załącznik 4

Tok lekcji:

1. Zapisanie tematu lekcji.

2.

• O czym informuje cytat zawarty w temacie? (O tym, że mamy do czynienia z całkowicie odmiennymi charakterami).

• Na podstawie poniższych cytatów, didaskaliów i znajomości działań i zachowań bohaterów scharakteryzujcie Cześnika i Rejenta.

Dzielimy klasę na dwie części. Jedna zajmie się charakterystyką Cześnika, druga – Rejenta. Dajemy uczniom kartki z cytatami (→ załącznik 4) i prosimy, aby przedstawili postać, określili, jaka jest i co jest dla niej charakterystyczne, oraz zanotowali swoje spostrzeżenia obok cytatów. Mogą pracować w parach. Dajemy na to uczniom ok. 10 minut.

3. Rysujemy na tablicy tabelę i wypełniamy ją wspólnie z uczniami. Uczniowie podają swoje odpowiedzi, a my staramy się je uporządkować.

Przykładowa tabela:

	CZEŚNIK – Maciej Raptusiewicz	REJENT – Rejent Milczek
KIM JEST? (przedstawienie postaci – pozycja społeczna, majątek, relacje z innymi bohaterami, przeszłość)	mieszkaniec części zamku, ale nie jej właściciel, wróg Rejenta toczący z nim spór o mur graniczny, ubogi szlachcic noszący staropolski tytuł cześnika, brał udział w konfederacji barskiej, opiekun i stryj Klary, kawaler, który pragnie się ożenić, aby polepszyć swoją sytuację finansową	sąsiad Cześnika i jego zacięty wróg, toczący z nim spór o mur graniczny, majętny rejent (notariusz), właściciel drugiej części zamku, wdowiec, ojciec Wacława
JAKI JEST? (cechy charakteru i osobowości, sposób zachowania)	niecierpliwy, nerwowy, wybuchowy („Cześnik – wulkan”), nadto żywy, swoją wybuchowością budzący przerażenie innych, zapalczywy, w gorącej wodzie kąpany, porywczy, skory do gniewu, niespokojny, zachowujący się gwałtownie (uderzanie w stół, darcie listów), postrzegany jako tyran, mściwy, zacięty i nieustępliwy (za nic nie chce zgody z Rejentem), nieśmiały wobec kobiet, przekonany, że nie potrafi ich oczarować wymową, uczciwy (każe zapłacić murarzom za ich przepędzenie), prostolinijny – woli rozwiązać sprawę pojedynkiem, niż knuć zawiłe intrygi, chociaż doprowadzony do ostateczności też zaczyna intrygować (plan zemsty na Rejencie), typowy szlachcic – krzykacz i pieniacz, ale gościnny, dbający o suto zastawiony stół i przestrzegający obyczajów szlacheckich (nie mógł się pojedynkować z Rejentem, który był gościem w jego domu), odważny, dobrze władający szablą	z pozoru słodki, cichy, z pokornym wyrazem twarzy, ale w gruncie rzeczy „z diabłem w duszy”, nazywany przez Cześnika niecnotą, który mógłby skrycie otruć i zabić przeciwnika, zawsze cierpliwy i zachowujący spokój, opanowany, przymilnie i uniżenie zachowujący się wobec innych, nieuczciwy (fałszowanie zeznań murarzy), za wszelką cenę dążący do celu (nie dba o szczęście syna, tylko chce dokuczyć Cześnikowi), przewrotny, obłudny, fałszywy wobec innych, mściwy, nieustępliwy, przebiegły, zapobiegliwy (intercyza spisana z Podstoliną), intrygant, człowiek bardzo inteligentny i sprytny, fałszywie pobożny, flegmatyczny, o czym świadczą jego zachowanie i postawa (zawsze nieporuszenie stoi w miejscu z rękoma założonymi na piersiach), lubiący ciszę – nieznoszący, gdy ktoś mówi głośno, nieskory do pojedynku – wie, że nie jest to jego mocna strona, ale przestrzegający obyczaju szlacheckiego i przyjmujący wyzwanie
INNE INFORMACJE	człowiek już niemłody, ale nieuważający się za starego, któremu jednak dokuczają różne choroby, jak podagra, kurcz żołądka czy reumatyzm; ulubione powiedzonko: „mocium panie”	człowiek niemłody, uważający się za osobę starszą i stateczną; ulubione powiedzonko: „Niech się dzieje wola nieba, z nią się zawsze zgadzać trzeba”

Podczas uzupełniania tabeli pilnujemy, aby uczniowie argumentowali swoje ustalenia i popierali je przykładem lub cytatem. Prosimy również o przyjrzenie się didaskaliom. Zwracamy uwagę na obyczajowość szlachecką, która może być im obca, tłumaczymy, kim byli cześnik i rejent. Zwracamy też uwagę na fakt, że mamy do czynienia z charakterystyką bezpośrednią i pośrednią – nie musimy stosować tych terminów, ale uczniowie powinni zdawać sobie sprawę z tego, że charakteryzują bohaterów na podstawie ich zachowań, wypowiedzi, tego, co sami o sobie myślą i co mówią o nich inni bohaterowie.

4.

• Wiemy, że Cześnik i Rejent to postacie całkiem różne, co udowadnia uzupełniana przez nas tabela. Zastanówcie się, czy jest coś, co łączy te dwie postaci.

(miejsce zamieszkania, wzajemna nienawiść i nieustępliwość, ale przede wszystkim poszanowanie dawnych obyczajów szlacheckich i ostatecznie umiejętność zawarcia zgody, tak sprzeczna z ich charakterami)

Dyskusja o komiźmie Cześnika i Rejenta powinna się zakończyć wnioskiem, że postaci te śmieszą przede wszystkim w zestawieniu. Omawianie lektury można zakończyć napisaniem charakterystyki wybranego bohatera, bądź charakterystyki porównawczej Cześnika i Rejenta.

CYTATY DO CHARAKTERYSTYKI CZEŚNIKA

CZEŚNIK
Qua opiekun i *qua* krewny,
Miałbym z Klarą sukces pewny,
Ale Klara, młoda, płocha,
Chociaż dzisiaj i pokocha,
Któż za jutro mi zaręczy!
(Akt I, scena 1)

CZEŚNIK
obracając się ku niemu
Tu sęk właśnie!
Na toż bym się, mocium panie,
Kawalerstwa dziś wyrzekał,
By kto…
Uderzając w stół
Niech go piorun trzaśnie!
Długo będzie na to czekał.
Po krótkim milczeniu, biorąc talerz
Ma dochody wprawdzie znaczne –
Podstolina ma znaczniejsze;
Z wdówką zatem działać zacznę.
(Akt I, scena 1)

CZEŚNIK
No – nie sekret, żem nie młody,
Alem także i nie stary.
Co?

DYNDALSKI
niekoniecznie przystając
Tać…

CZEŚNIK
Urażony
Możeś młodszy?

DYNDALSKI
Miary
Z mego wieku…

CZEŚNIK
kończąc rozmowę
Dam dowody.
Chwila milczenia

DYNDALSKI
skrobiąc się poza uszy
Tylko że to, jaśnie panie…

CZEŚNIK
Hę?

DYNDALSKI
w małżeńskim ciężko stanie;
Pan zaś, mówiąc między nami,
Masz pedogrę.

CZEŚNIK
Niekontent
Ej, czasami.

DYNDALSKI
Kurcz żołądka.

CZEŚNIK
Po przepiciu.

DYNDALSKI
Rumatyzmy jakieś łupią.
(Akt I, scena 1)

CZEŚNIK
uderzając w stół, aż Papkin podskoczył na krześle
Ależ cicho.

PAPKIN
Nadtoś żywy.
(Akt I, scena 2)

CZEŚNIK
Lecz rozprawiać z niewiastami…
Owe jakieś bałamutnie,
Afektowe świegotanie –
Niech mi zaraz łeb kto utnie,
Nie potrafię, mocium panie –
Ty więc musisz swą wymową…
(Akt I, scena 2)

PAPKIN
Cześnik – wulkan, aż niemiło.
(Akt I, scena 3)

CZEŚNIK
wołając za siebie
Hej! Gerwazy! daj gwintówkę!
Niechaj strącę tę makówkę!
Prędko!
Rejent zamyka okno
Ha, ha! fugas chrustas!
No, Śmigalski, dosyć będzie!
Daj półzłotka abo złoty
Baserunku dla hołoty,
Ale zabierz im narzędzie.
Dosyć, dosyć na dziś będzie.
(Akt I, scena 7)

CZEŚNIK
Ja – z nim w zgodzie? – Mocium panie,
Wprzody słońce w miejscu stanie,
Wprzody w morzu wyschnie woda,
Nim tu u nas będzie zgoda.

WACŁAW
Dzisiaj umysł niespokojny
Za porywczo sąd wyrzeka…
(Akt II, scena 1)

WACŁAW
Jestem Wacław.

PAPKIN
Syn Rejenta!…
O dlaboga!… I w tym domu!
Waszmość obu nas naraża,
Oba idziem na praszczęta.
(Akt II, scena 2)

PODSTOLINA
Jestem trwogą wskróś przejęta…
W oczach ciemno… serce bije…
Jak cię Cześnik tu odkryje!
Jak rywala pozna w tobie!…
(Akt II, scena 5)

PAPKIN
A zawsześ w gniewie skory!
Jakie by to były spory [. . .].
(Akt II, scena 9)

CZEŚNIK
Nie wyleje – czy wyleje,
Miejsca u mnie nie zagrzeje;
Bo nie będę z ziemi zbierał,
Co Milczkowi z nosa spadnie…
Chyba, gdyby się opierał,
Chciał zatrzymać samowładnie,
Wtedy przyjmę na przekorę.
Będziesz mógł to poznać snadnie,
Bo imprezę innę biorę:
Za dzisiejszą mą swawolę
I że w murze gdzieś tam dziura,
Gotów pieniać mnie szlachciura,
Więc krzyżową skończyć wolę.
Pójdziesz wyzwać, mocium panie;
Circa quartam niech mi stanie
U trzech kopców w Czarnym Lesie.
Do siebie
Jak mu utnę jedno ucho,
A czej z drugim się wyniesie.
(Akt II, scena 9)

PAPKIN
[. . .] Podstolino,
Z twej przyczyny wszyscy zginą.
Czyliż Cześnik ci nie znany?
On nie zniesie tego sromu,
On pochodnią i żelazem
Śmierć wyrzuci w wasze ściany,
Gruz zostawi z tego domu.
Bój się Boga! Chodźmy razem.
(Akt III, scena 6)

CZEŚNIK
[. . .]
Hej, Perełka! – Waść mi jutro
Nie zaglądaj do blaszanki,
Bobym waści przypiekł grzanki.
Jutro sztukę pokaż światu;
Nie żałować, mocium panie,
Cynamonu i muszkatu,
I wszelkiego aromatu,
Aby było, jak należy.
Masz do ryby szafran świeży
I bakalii po dostatku –
Niechże będzie dobrze, bratku.
(Akt IV, scena 1)

CZEŚNIK
dobywając szabli

He, he, he! Pani barska!
Pod Słonimem, Podhajcami,
Berdyczowem, Łomazami
Dobrze mi się wysłużyła.
Inna też to sprawa była:
Młódź acz dzielna, w boju dziarska,
Prim dawała starszym w radzie,
Tak jak w poczet Bóg nas kładzie.
Ale teraz to się staje,
Że od kury mędrsze jaje.
Po krótkim milczeniu
Tęga głownia, mocium panie,
Lecz demeszkę przecie wolę.
Odmieniwszy szabli
Ej, to śmiga! – jakby wrosła.
Niejednego ona posła
Wykrzesała z kandydata;
Niejednemu *pro memoria*
Gdzieś przy uchu napisała:
Machając
„Jak się wznosi, ledwie błyśnie –
Oddaj się Bogu, jak świśnie!"
(Akt IV, scena 1)

CZEŚNIK
na stronie
Nie wodź mnie na pokuszenie,
Ojców moich wielki Boże!
Wszak, gdy wstapił w progi moje,
Włos mu z głowy spaść nie może. –
(Akt IV, scena 11)

CYTATY DO CHARAKTERYSTYKI REJENTA

CZEŚNIK
uderza w stół i mówi dalej
Tu mieszkamy jakby sowy;
Lecz co gorsza, że połowy
Drugiej zamku – czart dziedzicem.
Przestrach Papkina
Czy inaczej: Rejent Milczek;
Słodki, cichy, z kornym licem,
Ale z diabłem, z diabłem w duszy.
(Akt I, scena 2)

CZEŚNIK
Jeśli nie ja mymi psoty,
Nikt go stąd już nie wyruszy.
Nie ma dnia bez sprzeczki, zwady –
Lecz potrzebne i układy.
Pisać? – nie chcę do niecnoty.
Iść tam? – ślisko, mocium panie:
Mógłby otruć, zabić skrycie,
A mnie jeszcze miłe życie.
(Akt I, scena 2)

REJENT
Mój cześniku,
Mój sąsiedzie, luby, miły,
Przestań też być rozbójnikiem.
(Akt I, scena 7)

PAPKIN
Czy to, proszę, rzecz słychana!
Ledwie szlachcic na wioszczynę
Z pękiem długów się wydrapie,
Już mieć musi komisarza!
(Akt I, scena 8)

REJENT
Mój majstruniu, mówcie śmiało,
Opiszemy sprawę całą;
Na te ciężkie nasze czasy
Boskim darem takie basy.
Każdy kułak spieniężymy,
Że was bito, wszyscy wiémy.

MULARZ
Niekoniecznie.

REJENT
Bili przecie,
Mój majstruniu.
(Akt III, scena 1)

REJENT
Czapkę przedam, pas zastawię,
A Cześnika stąd wykurzę;
Będzie potem o tej sprawie
Na wołowej pisał skórze.
Lecz tajemne moje wieści
Jeśli wszystkie z prawdą zgodne –
Tym, czym teraz serce pieści,
Najboleśniej tym ubodnę!
(Akt III, scena 1)

REJENT
W czas przychodzisz, drogi synu,
Pomówimy słówek parę.
Siada i daje znak synowi, aby usiadł
Z niejednego twego czynu
Niezachwianą wziąłem wiarę,
Iż wstępując w moje ślady
Pobożności kroczysz drogą,
Że złe myśli, podłe rady
Nigdy zwieść cię z niej nie mogą.
Rade temu serce moje,
Quandoquidem już przy grobie,
Żyję jeszcze tylko w tobie.
Ociera łzy
Sekatury, gorżkie znoje
W nieustannej alternacie
Składam kornie ciebie gwoli
Przy Najwyższym Majestacie.
Bo ja tylko, moje dziecię,
Do fortunnej twojej doli
Aspiruję jeszcze w świecie.
(Akt III, scena 2)

WACŁAW
Jeśli była tajemnica,
To dlatego, żem chciał wprzódy
Do sąsiedzkiej skłonić zgody.

REJENT
Mnie z Cześnikiem? – O mój Boże!
Któż jej więcej pragnąć może
Niż ja, człowiek bogobojny?

WACŁAW
Zezwól zatem, abym z Klarą…

REJENT
Być nie może, żadną miarą;
Cześnik burda – ja spokojny.
(Akt III, scena 2)

REJENT
z flegmą, jak zawsze
Ha! – To Cześnik wisić będzie.
Niech się dzieje wola Nieba,
Z nią się zawsze zgadzać trzeba.
(Akt III, scena 2)

WACŁAW
Ostre noże
Topisz w sercu syna twego.

REJENT
Nie ma złego bez dobrego.

WACŁAW
Zmień twój rozkaz.

REJENT

Być nie może.

WACŁAW
rzucając się do nóg

Ach, litości!

REJENT

Tę zyskałeś!
Patrz, ja płaczę.

WACŁAW
wstając

Mieć nadzieję?…

REJENT
Nie, serdeńko, być nie może.
(Akt III, scena 2)

REJENT
Acz i starość bywa żwawa,
Wżdy wiek młody ma swe prawa.
Ale Cześnik, gdy postrzeże,
Iż na dudka wystrychnięty,
Może… może… strach mnie bierze,
Apopleksją będzie tknięty…
Niech się dzieje wola Nieba,
Z nią się zawsze zgadzać trzeba.
(Akt III, scena 3)

REJENT
z ukłonem

Pozwól spytać, panie drogi,
Gdyż nie znana mi przyczyna –
Co w nikczemne moje progi
Marsowego wiedzie syna?
(Akt III, scena 4)

REJENT
słodko

Ależ bo ja mam i ludzi
Każę oknem cię wyrzucić. […]
A tam dobry kawał z góry.
(Akt III, scena 4)

REJENT
Wielki splendor na mnie spływa,
Moja pani miłościwa,
I fortuna w złotej nawie
Żagiel dla mnie swój rozpięła,
Gdyś chętliwie i łaskawie
W twoje skarbne serce wzięła
Najkorniejsze prośby moje.
Tak jest, pani miłościwa,
Wielki splendor na mnie spływa,
A na szczepu mego trzaski
Jeszcze większy spłynąć może,
Bo chcesz, z arcywielkiej łaski,
Mego syna dzielić łoże,
Niechże mi tu wolno będzie
Na tej lichej, własnej grzędzie,
Polecając waszmość pani
Trwałej przychylności zdroje
I powolne służby moje,
Do maluczkich upaść nóżek
Jako sługa i podnóżek.

Całuje ją w rękę

(Akt III, scena 5)

REJENT

Rzecz ciekawa –
Cześnik wyzwał mnie na rękę,
Acz nie moja to zabawa,
Rzekłem jednak: wola Nieba,
Z nią się zawsze zgadzać trzeba.
I wyszedłem, i czekałem,
Tak, czekałem – nadaremnie.
Może wróżył zbyt zuchwale,
Że mu Rejent nie dotrzyma,
Ale Rejent był na dziale.
Zucha tylko jeszcze nié ma.
(Akt IV, scena 10)